

Határozatok Tára

PAOLO MENGOZZI
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2017. május 30.¹

C-122/16. P. sz. ügy

**British Airways plc
kontra**

Európai Bizottság

„Fellebbezés – Verseny – Kartellek – A Bíróság előtti fellebbezés elfogadhatósága – Az Európai Unió Bírósága alapokmánya 21. cikkének második bekezdése és 56. cikkének második bekezdése – A »perversztesség« fogalma – A Bíróság eljárási szabályzata 169. cikkének (1) bekezdése és 170. cikkének (1) bekezdése – A *ne ultra petita* elve – Hivatalból vizsgálendő imperatív jogalap – Indokolási hiba – Az európai uniós bíróság megsemmisítési jogkörének korlátai – A hatékony bírói jogvédelem elve”

1. Amikor az európai uniós bíróság hivatalból vizsgál egy imperatív jogalapot, akkor megsemmisítési jogkörét korlátozza-e a *ne ultra petita* elve? Vagy ilyen esetben e bíróság, az említett elv alóli kivételként érvényesítheti-e – sőt érvényesítenie kell-e – az imperatív jogalapnak való helyt adásból következő valamennyi jogi következményt, ilyen módon adott esetben akár túlterjeszkedve a felek kérelmein?

2. Lényegileg ez az alapvető kérdés merül fel a jelen, a British Airways plc (a továbbiakban: BA) azon fellebbezésére vonatkozó ügyben, amelyben az az Európai Unió Törvényszéke 2015. december 16-i British Airways kontra Bizottság ítéletének² (a továbbiakban: megtámadott ítélet) hatályon kívül helyezését kéri.

3. Ezen ügy háttere elég különös. A BA a Törvényszék elé a Bizottság 2010. november 9-i C(2010) 7694 végleges határozatának részleges megsemmisítése iránti keresetet terjesztett; e határozat (a továbbiakban: vitatott határozat)³ szankciót állapított meg egy, a légi árufuvarozás ágazatában működő versenyellenes kartellben való részvétele miatt. Ugyanakkor a Törvényszék nem vizsgálta meg a BA által a keresetében előterjesztett egyik jogalapot sem, hanem hivatalból megállapította egy olyan indokolási hiba fennállását, amely a vitatott határozat egészére kihatott. Mindazonáltal, mivel úgy ítélte meg, hogy korlátozza a *ne ultra petita* elve, a Törvényszék az említett határozatot a BA vonatkozásában csak a részleges megsemmisítés iránti kérelme korlátai között semmisítette meg. Fellebbezésében a BA vitatja ezt a megközelítést, és előadja, hogy a Törvényszéknek a vitatott határozat egészét meg kellett volna semmisítenie.

4. A jelen ügy alkalmat nyújt a Bíróság számára, hogy pontosítsa az uniós bíróság hatáskörének terjedelmét, különösen olyan esetben, amikor az a jogszerűséggel kapcsolatos jogvita keretében hivatalból vizsgál egy imperatív jogalapot.

¹ Eredeti nyelv: francia.

² T-48/11, nem tették közzé, EU:T:2015:988.

³ Az EUMSZ 101. cikk, az EGT-Megállapodás 53. cikke és az Európai Közösség és a Svájci Államszövetség között létrejött légitársasági megállapodás 8. cikke szerinti eljárásban (COMP/39258 – „légi árufuvarozás” ügy) hozott határozat.

5. Ez az ügy feltárja az azon alapvető, de néha egymásnak ellentmondó követelmények között fennálló feszültséget, amelyeknek minden jogrendnek meg kell felelnie, azaz egyrészt a jogszerűség követelménye, amelyen az uniós bíróság azon hatásköre/kötelezettsége alapul, hogy hivatalból vizsgálja meg az imperatív jogalapokat, másrészt a jogviszonyoknak a jelen ügy sajátos kontextusában mérlegelt stabilitásának követelménye, a bíróság hatáskörének a rendelkezési elvből (melynek a *ne ultra petita* elv az egyik következménye) fakadó korlátaival összefüggésben.

6. A jelen ügyben felmerülő alapvető kérdés – amelyet egyébként megelőznek a BA fellebbezésének elfogadhatóságával kapcsolatos, nem egyértelmű kérdések – megválaszolása érdekében a Bíróságnak a különböző érintett elvek mérlegelése révén méltányos egyensúlyt kell találnia e követelmények között.

I. A jogviták előzményei és a vitatott határozat

7. A 2005-ben a Deutsche Lufthansa csoporthoz tartozó társaságok által benyújtott mentesség iránti kérelmet⁴ követően az Európai Bizottság vizsgálatot indított a versenyellenes magatartások fennállását illetően a légi árufuvarozás ágazatában.

8. E vizsgálat végén, 2010. november 9-én került sor a vitatott határozat Bizottság általi meghozatalára, amelynek címzettje 21 fuvarozó, köztük a BA volt.

9. E határozatban a Bizottság megállapította, hogy azáltal, hogy részt vettek a légi árufuvarozási szolgáltatásokért fizetendő ár egyes elemeinek összehangolásában,⁵ a BA és más légitársaságok megsértették az EUMSZ 101. cikket, az Európai Gazdasági Térségről szóló 1992. május 2-i megállapodás (HL 1994. L 1., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás 11. fejezet, 52. kötet, 3. o.) 53. cikkét, valamint a Közösség nevében a Svájci Államszövetséggel létrejött hét megállapodás megkötéséről szóló, 2002. április 4-i 2002/309/EK, Euratom tanácsi és – a tudományos és műszaki együttműködésről szóló megállapodás tekintetében – bizottsági határozattal (HL 2002. L 114., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 11. fejezet, 41. kötet, 89. o.) jóváhagyott, az Európai Közösség és a Svájci Államszövetség között 1999. június 21-én Luxembourgban aláírt, a légi közlekedésről szóló megállapodás 8. cikkét. Ennek alapján a Bizottság 104 040 000 euró bírságot szabott ki a BA-vel szemben.

II. A Törvényszék előtti eljárás és a megtámadott ítélet

10. 2011. január 24-én a BA a vitatott határozat részleges megsemmisítése iránti keresetet terjesztett a Törvényszék elé.⁶ Keresete alátámasztása érdekében a BA hét jogalapra hivatkozott. A Quantas Airways Ltd. légitársaság kivételével a vitatott határozat valamennyi címzettje megtámadta a vitatott határozatot a Törvényszék előtt.

11. A Törvényszék pervezető intézkedés keretében felhívta a feleket arra, hogy terjesszék elő észrevételeiket a vitatott határozat indokolása és ugyanezen határozat rendelkező részének első négy cikke közötti esetleges ellentmondás fennállását illetően.

⁴ A mentesség iránti kérelmet a kartellügyek esetében a bírságok alóli mentességről és a bírságok csökkentéséről szóló bizottsági közlemény (HL 2002. C 45., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 155. o.) alapján nyújtották be.

⁵ A szankcionált magatartások olyan versenyellenes kapcsolatokat érintettek, amelyek „üzemanyagpótdíjra”, „biztonsági pótdíjra” és a pótdíjak utáni jutalékok megfizetésére vonatkoztak (lásd a megtámadott ítélet 5. pontját).

⁶ Konkrétan, a Törvényszék elé terjesztett keresetében a BA annyiban kérte a vitatott határozat megsemmisítését, amennyiben az megállapította a jutalékok megfizetésének megtagadásában való részvételét, a versenyszabályok megsértésében való részvételét 2001. január 22. és 2001. október 1. között, valamint megállapította e jogsértés fennállását Hongkong, Japán, India, Thaiföld, Szingapúr, Dél-Korea és Brazília vonatkozásában, továbbá amennyiben vele szemben bírságot szabott ki.

12. 2015. december 16-án a Törvényszék meghozta a megtámadott ítéletet.⁷

13. Ebben az ítéletben a Törvényszék mindenekelőtt emlékeztetett arra, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az indokolás hiánya vagy elégtelensége az EUMSZ 263. cikk értelmében vett lényeges eljárási szabályok megsértését jelenti, és olyan imperatív jogalapot képez, amelyet az uniós bíróság hivatalból figyelembe vehet, sőt köteles figyelembe venni.⁸

14. Ezt követően, anélkül hogy megvizsgálta volna a BA által hivatkozott hét jogalap bármelyikét, a Törvényszék megállapította egyrészt, hogy ellentmondás áll fenn a vitatott határozat indokolása és rendelkező része között,⁹ másrészt pedig, hogy az említett határozat indokolása maga is jelentős belső ellentmondásokat hordoz.¹⁰

15. Végül a Törvényszék rámutatott, hogy a vitatott határozat belső ellentmondásai megsértették a BA védelemhez való jogát, mivel azok nem tették lehetővé számára a megállapított jogsértés vagy jogsértések jellegének és terjedelmének a megértését, valamint mivel azok megakadályozzák a Törvényszéket felülvizsgálatának gyakorlásában.¹¹

16. Ezen elemzést követően a Törvényszék megállapította, hogy a vitatott határozat indokolása hibás.

17. A Törvényszék ugyanakkor úgy döntött, hogy mivel az uniós bíróság nem határozhat *ultra petita*, és az általa kimondott megsemmisítés nem terjeszkedhet túl a felperes által kérten, az indokolási hiba fennállására vonatkozó megállapítás a jelen ügyben nem eredményezheti a vitatott határozat egészének megsemmisítését a BA-t érintő részében.¹²

18. A megtámadott ítélet 90. pontjában a Törvényszék rámutatott, hogy a tárgyalás során a BA kétségtelenül előadta, hogy a Törvényszék megsemmisíthetné a vitatott határozat egészét azzal az indokkal, hogy a rendelkező rész nem felel meg az említett határozat indokolásának. A Törvényszék azonban úgy ítélte meg, hogy még ha fel is tételezzük, hogy úgy lehet tekinteni, hogy a BA hallgatólagosan kifejezte a kérelmei módosítására, illetve arra irányuló szándékát, hogy a tárgyaláson az említett határozat egészének megsemmisítését kérje az őt érintő részében, egyrészt a kérelmek módosítására – annak egyértelműségét és tartalmát illetően – a legszigorúbb követelmények vonatkoznak, és azt formálisan elő kell terjeszteni, másrészt pedig a vitatott határozatot érintő hiányos indokolás kitűnt e határozat szövegéből, és azt nem lehetett olyan jogi és ténybeli körülménynek tekinteni, amely az írásbeli eljárás során merült fel.

19. E körülmények között a Törvényszék a vitatott határozatot a BA által benyújtott keresetlevélben szereplő kérelmek korlátai között semmisítette meg.¹³

20. 2017. március 17-én a Bizottság új határozatot hozott a vitatott határozatban szankcionált versenyellenes kartelll illetően. A BA vonatkozásában e határozat újra rögzíti a vitatott határozatnak a megtámadott ítéletben megsemmisített elemeit.

7 A megtámadott ítélet meghozatalának napján a Törvényszék határozatokat hozott a többi eljárás alá vont fuvarozó által benyújtott, szintén a vitatott határozatot kifogásoló keresetekkel összefüggésben is. A Törvényszék ezen ítéletek mindegyikében megsemmisítette az egész határozatot a keresetet benyújtó, szóban forgó légitársaságot illető részében (lásd különösen: 2015. december 16-i Air Canada kontra Bizottság ítélet, T-9/11, nem tették közzé, EU:T:2015:994).

8 A megtámadott ítélet 29. pontja.

9 Lásd a megtámadott ítélet 41–70. pontját. Közelebbről a Törvényszék rámutatott, hogy míg a vitatott határozat indokolása a kartell által lefedett összes útvonalra vonatkozó olyan egyetlen egységes és folyamatos jogsértést ír le, amelyben az eljárás alá vont valamennyi fuvarozó részt vett, addig az említett határozat rendelkező része két különböző módon is értelmezhető (lásd konkrétan a megtámadott ítélet 61. pontját).

10 A megtámadott ítélet 71–74. pontja.

11 A megtámadott ítélet 76–85. pontja.

12 A megtámadott ítélet 87. és 88. pontja.

13 A megtámadott ítélet 92. pontja és rendelkező részének 1) pontja.

III. A felek kérelmei

21. Fellebbezésében a BA azt kéri a Bíróságtól, hogy először is helyezze hatályon kívül a megtámadott ítéletet annyiban, amennyiben az a vitatott határozat megsemmisítésének hatályát a BA által az elsőfokú keresetében előterjesztett kérelmekre korlátozza, másodszor, hogy helyezze hatályon kívül a megtámadott ítélet rendelkező részének 1) pontját, harmadszor, hogy teljes egészében semmisítse meg a vitatott határozatot, és negyedszer, hogy kötelezze a Bizottságot a jelen fellebbezés költségeinek viselésére.

22. A Bizottság azt kéri a Bíróságtól, hogy utasítsa el a fellebbezést, és kötelezze a BA-t a költségek viselésére.

IV. Értékelés

23. Fellebbezése alátámasztása érdekében a BA két jogalapra hivatkozik. Első jogalapjával előadja, hogy a Törvényszék tévesen alkalmazta a jogot, amikor úgy ítélte meg, hogy korlátozza a *ne ultra petita* elve. A BA úgy véli, hogy mivel a Törvényszék hivatalból megvizsgált egy imperatív jogalapot, és megállapította a vitatott határozat egészét érintő hiba fennállását, így teljes mértékben meg kellett volna semmisítenie e határozatot. A második, másodlagosan előterjesztett jogalap az Európai Unió Alapjogi Chartája (a továbbiakban: Charta) 47. cikkében előírt hatékony bírói jogvédelemhez való jog megsértésén alapul.

24. A Bizottság előzetesen a fellebbezés elfogadhatatlanságára vonatkozó kifogásokat terjeszt elő, amelyeket elsőként kell elemezni.

A. A fellebbezés elfogadhatóságáról

1. A megtámadott ítélet fellebbezéshez csatolására irányuló követelmény megsértéséről

25. Először is a Bizottság szerint a fellebbezés elfogadhatatlan, mivel a BA nem csatolta a megtámadott ítéletet a fellebbezési kérelemhez, ami a Bíróság eljárási szabályzata 168. cikke (2) bekezdésének¹⁴ megsértését jelenti.

26. E tekintetben rá kell mutatni, hogy a régi eljárási szabályzat kifejezetten azt írta elő, hogy „[a] Törvényszék fellebbezéssel megtámadott határozatát mellékelni kell a fellebbezéshez”¹⁵. E követelmény ugyanakkor kifejezetten már nem szerepel a 2012. november 1-jén hatályba lépett eljárási szabályzatban. Az utóbbi szabályzat 168. cikke (1) bekezdésének b) pontja csak azt írja elő, hogy a fellebbezés tartalmazza „a Törvényszék megtámadott határozatának megjelölés[ét]” oly módon, hogy a Bíróság egyértelműen azonosítani tudja e határozatot.

¹⁴ A Bíróság eljárási szabályzata 168. cikkének (2) bekezdése többek között azt mondja ki, hogy a fellebbezésekre ugyanezen szabályzat 122. cikkének (1) bekezdése alkalmazandó. Az utóbbi rendelkezés szerint, „[h]a szükséges, a keresetlevéllel együtt az [Európai Unió Bírósága] alapokmány[a] 21. cikkének második bekezdésében meghatározott iratokat is be kell nyújtani”. Az említett alapokmány 21. cikkének második bekezdése azt írja elő, hogy a keresetlevélhez „adott esetben csatolni kell azt a jogi aktust, amelynek megsemmisítését a Bíróságtól kérik”.

¹⁵ Lásd a Bíróság 1991. június 19-i eljárási szabályzata 2012. október 31-ig hatályos változata 112. cikkének 2. §-át.

27. Az említett eljárási szabályzat 168. cikkének (2) bekezdése visszautal ugyanezen szabályzat 122. cikkének (1) bekezdésére, amely pedig az Európai Unió Bírósága alapokmánya 21. cikkének második bekezdésére hivatkozik. Az utóbbi két rendelkezésből az tűnik ki, hogy a keresetlevélhez „adott esetben” csatolni kell azt a jogi aktust, amelynek megsemmisítését kérik. Márpedig álláspontom szerint az „adott esetben” kifejezést úgy kell értelmezni, hogy nem szükséges csatolni a keresetlevélhez a megtámadott jogi aktust, ha a Bíróság könnyen be tudja szerezni azt, ami a technológiai fejlődésre figyelemmel immár mindig fennáll a Törvényszék ítéletei és végzései esetében.

28. Ebből következik, hogy a Bíróság eljárási szabályzata 168. cikkének (2) bekezdése nem követeli meg azt, hogy csatolják a megtámadott ítéletet a fellebbezéshez, következésképpen el kell utasítani a Bizottság első elfogadhatatlansági kifogását.

2. Az Európai Unió Bírósága alapokmánya 56. cikkének, valamint a Bíróság eljárási szabályzata 169. és 170. cikkének megsértéséről

29. Másodszor a Bizottság szerint a fellebbezés elfogadhatatlan, mivel nem tartja tiszteletben az Európai Unió Bírósága alapokmánya 56. cikkében, valamint a Bíróság eljárási szabályzata 169. és 170. cikkében rögzített követelményeket. E kifogások elemzését megelőzően ugyanakkor meg kell vizsgálni a Bizottság azon kifogását, amely szerint teljes egészében elfogadhatatlan az a válasz, amelynek benyújtását e kifogások megválaszolása érdekében a BA részére engedélyezték.

a) A válasz elfogadhatatlanságáról

30. A Bizottság előadja, hogy a BA által válaszában a Bizottság által felvetett elfogadhatatlansági kifogásokra reagálva előadott érvek az eljárás további részében felhozott új jogalapot jelentenek, és e minősítés eredményeként a válasz teljes egészében elfogadhatatlan.¹⁶ A Bizottság szerint ugyanis, míg fellebbezésében a BA arra hivatkozik, hogy a Törvényszék tévesen alkalmazta a jogot, amikor nem érvényesítette azokat a jogi következtetéseket, amelyek a hivatalból vizsgálandó imperatív jogalaprak való helyt adásból következtek, addig a BA – első alkalommal válaszában – a Törvényszék előtt tartott tárgyalás során előterjesztett, a vitatott határozat egészének megsemmisítésére irányuló kérelmének elutasítását kifogásolja.

31. E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy a Törvényszék az eljárás során, az általa hivatalból megvizsgálni szándékozott jogalap vonatkozásában a kontradiktórius eljárás szükséges helyreállítása keretében felhívta a feleket, hogy foglaljanak állást e jogalapot illetően.

32. A megtámadott ítélet 90. pontjából kitűnik, hogy a tárgyalás során, e jogalpra vonatkozó érvelése keretében a BA kifejezetten előadta, hogy a Törvényszék az egész vitatott határozatot megsemmisíthette volna.

33. A megtámadott ítélet ugyanezen pontjában a Törvényszék kifejezetten elutasította a BA e kérelmét, azt lényegileg (a Törvényszék által használt kifejezéssel) kérelmei módosítására irányuló „hallgatóságos” kérelemnek tekintve. A Törvényszék ezt követően részlegesen megsemmisítette a vitatott határozatot, a BA által a keresetlevélben előterjesztett kérelmek korlátai között.

34. Fellebbezésében a BA előadja, hogy a Törvényszék tévesen alkalmazta a jogot, amikor a jelen ügyben úgy ítélte meg, hogy korlátozza a *ne ultra petita* elve. A BA állítása szerint, amikor a bíróság hivatalból vizsgál egy imperatív jogalapot, hatáskörrel kell rendelkeznie arra, hogy érvényesítse az e jogalaprak való helyt adásból fakadó jogi következményeket, vagyis a jelen ügyben a vitatott határozat

¹⁶ A Bíróság eljárási szabályzata 190. cikkének (1) bekezdése és 127. cikkének (1) bekezdése.

egészének megsemmisítését. A BA szerint a bíróság a felek kérelmeitől függetlenül gyakorolhatja az ilyen hatáskört, ily módon a jelen ügyben a kérelmek módosítására irányuló kérelem előterjesztésére sem volt szükség ahhoz, hogy lehetővé tegyék a Törvényszék számára a vitatott határozat egészének megsemmisítését.¹⁷

35. Ezen állításból logikusan következik, hogy a BA szempontjából nézve, mivel a Törvényszéknek az általa hivatalból vizsgált jogalapnak helyt adva mindenféleképpen meg kellett volna semmisítenie a vitatott határozat egészét, téves a megtámadott ítélet 90. pontjában szereplő okfejtés, amelyben a Törvényszék elutasította a vitatott határozat teljes megsemmisítésére irányuló kérelmét.

36. E körülmények között a Bizottság nem hivatkozhat megalapozottan arra, hogy a BA azáltal, hogy válaszában azt állította, hogy fellebbezése e kérelem elutasítására irányul, olyan új jogalapot hoz fel a fellebbezési kérelmében ismertetetthez képest, amely a *ne ultra petita* elvének alkalmazását érintő téves jogalkalmazáson alapul. A válasszal kapcsolatos elfogadhatatlansági kifogást tehát álláspontom szerint el kell utasítani.

b) Arról, hogy a fellebbezés megfelel-e az Európai Unió Bírósága alapokmánya 56. cikke második bekezdésének

37. A Bizottság mindenekelőtt előadja, hogy a fellebbezés nem felel meg az Európai Unió Bírósága alapokmánya 56. cikke második bekezdésének, mivel a BA indítványait nem utasították el, e rendelkezés szövegének megfelelően. A Törvényszék ugyanis helyt adott a BA keresetlevélben körülhatárolt kérelmeinek, így az első fokon teljes mértékben pernyertes lett.

38. A BA erre azzal válaszol, hogy pervesztes lett. A tárgyaláson ugyanis a Törvényszék által hivatalból vizsgálandó jogalapra vonatkozó érvelése keretében előadta, hogy a vitatott határozatot teljes egészében meg kell semmisíteni, a Törvényszék pedig a megtámadott ítéletben elutasította ezt a kérelmet. Az eljárási szabályok Bizottság által javasolt értelmezése megfosztaná a Törvényszék hivatalból vizsgálandó jogalap alapján hozott ítélete által érintett felet annak lehetőségétől, hogy részesülhessen a Bíróság által biztosított hatékony bírói jogvédelemben.

39. Előzetesen emlékeztetek arra, hogy az Európai Unió Bírósága alapokmánya 56. cikkének második bekezdése értelmében „[a Bíróság elé terjesztett fellebbezéssel] bármelyik fél élhet, akinek indítványait egészben vagy részben elutasították [...]”.

40. Márpedig rá kell mutatni, hogy nyelvi eltérés áll fenn az említett alapokmány 56. cikke második bekezdésének francia nyelvi változata és a jelen eljárás nyelvének megfelelő angol nyelvi változat között. Ahhoz ugyanis, hogy a felperes fellebbezést nyújthasson be, a francia nyelvi változat szövege szerint az szükséges, hogy az „succombé en ses conclusions” (indítványait egészben vagy részben elutasították), míg az angol nyelvi változat szövege szerint az szükséges, hogy a felperes „unsuccessful [...] in its submissions”. A francia nyelvi változat ily módon a „conclusions” (indítványok) kifejezést használja, amely megfelel a Bíróság eljárási szabályzata 168. cikke (1) bekezdésének d) pontjában, 169. cikkének (1) bekezdésében és 170. cikkének (1) bekezdésében szereplő kifejezésnek, míg az angol nyelvi változat ezzel szemben a „submissions” kifejezést használja, amely nem felel meg a fent hivatkozott rendelkezésekben szereplő „form of order” kifejezésnek, és amely nem csupán az

¹⁷ Lásd a jelen indítvány 72–75. pontját.

indítványokra (a *petitumra*) vonatkozhat, hanem a Törvényszék elé terjesztett jogi érvekre is. Különbségek vannak az Európai Unió Bírósága alapokmánya 56. cikke második bekezdésének egyéb nyelvi változatai között is, mivel egyes változatok nem a Bíróság eljárási szabályzatában használt francia „conclusions” kifejezésnek megfelelő fogalomra utalnak.¹⁸

41. E körülmények között, mivel egyik nyelvi változatnak sem tulajdonítható elsőbbség, az Európai Unió Bírósága alapokmánya 56. cikkének második bekezdését a fellebbezésre vonatkozó rendelkezések általános rendszerére és céljára tekintettel kell értelmezni.¹⁹

42. Különösen azt kell megvizsgálni, hogy a Bizottság állításának megfelelően az e rendelkezésben szereplő „indítványait egészben vagy részben elutasították” kifejezést csak úgy lehet-e értelmezni, hogy az az eredeti keresetlevélben vagy legalábbis a kereseti kérelmek módosítására irányuló formális kérelemben megfogalmazott kérelmekre utal.

43. E tekintetben mindenekelőtt arra kell rámutatni, hogy a Bíróság ítélkezési gyakorlatából kitűnik, hogy a felek kérelmeire fokozott egyértelműségi követelmény²⁰ vonatkozik, és azok főszabály szerint nem módosíthatók.²¹ A főszabály szerinti módosíthatatlanság szorosan kapcsolódik a jogorvoslati határidők tiszteletben tartásának követelményéhez.²²

44. Ugyanakkor a kérelmek módosíthatatlansága nem abszolút. Léteznek kivételek, amelyek azonban rendkívül körülhatároltak.

45. Ily módon, a Bíróság néha elfogadta, hogy a keresetlevélbe foglalt kereseti kérelmek módosítása az eljárás során csak abban az esetben megengedhető, ha azt olyan jogi vagy ténybeli elemek alapozzák meg, amelyek az írásbeli szakasz során merültek fel.²³ Ezenkívül a kérelmek módosítása a Törvényszék új eljárási szabályzatának létező ítélkezési gyakorlatot²⁴ kodifikáló 86. cikke szerint immár lehetséges, ha a megsemmisíteni kért jogi aktus helyébe azonos tárgyú másik jogi aktus lép, vagy azt módosítja. Ezt

18 Ennek megfelelően, példaként, anélkül hogy kimerítő jellegre törekednénk, bizonyos nyelveken, a francia nyelvhez hasonlóan, terminológiai megfelelés áll fenn az Európai Unió Bírósága alapokmánya 56. cikkének második bekezdése és a Bíróság eljárási szabályzata releváns rendelkezései között. Ily módon e rendelkezések mindegyike ugyanazt a kifejezést használja, azaz az „Anträgen” kifejezést német nyelven, a „conclusioni” kifejezést olasz nyelven, a „pretensiones” kifejezést spanyol nyelven, a „nōue” kifejezést észt nyelven és a „prasījumi” kifejezést lett nyelven. Más nyelvi változatokban azonban nincs ilyen nyelvi megfelelés, és az említett alapokmány 56. cikke második bekezdésének szövege nem tartalmaz kifejezett utalást az eljárási szabályzatban használt francia „conclusions” kifejezéssel egyenértékű kifejezésre. Ily módon a „pervezstesség” fogalmának lefordítása kapcsán az említett 56. cikk második bekezdésének holland nyelvi változata nem utal a „conclusies” fogalmára, a dán nyelvi változat nem utal a „påstande” fogalmára, a görög nyelvi változat nem utal a „αρθήματα” fogalmára, a véd nyelvi változat nem utal az „yrkanden” fogalmára, a portugál nyelvi változat pedig a „pedidos” fogalmára.

19 Lásd ebben az értelemben többek között: 2010. március 25-i Helmut Müller ítélet (C-451/08, EU:C:2010:168, 38. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

20 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a keresetlevélben előadott kérelmeket egyértelműen kell megfogalmazni, annak elkerülése céljából, hogy az uniós bíróság a határozatában túlterjeszkedjen a kereseti kérelmen, vagy ne határozzon valamely kifogás tekintetében. Lásd többek között: 2017. január 26-i Mamoli Robinetteria kontra Bizottság ítélet (C-619/13 P, EU:C:2017:50, 31. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

21 Ily módon az állandó ítélkezési gyakorlatból az következik, hogy főszabály szerint a fél az eljárás során nem módosíthatja magát a jogvita tárgyát, és hogy a kereset megalapozottságát kizárólag a keresetlevélben foglalt kereseti kérelmek tekintetében kell vizsgálni. Lásd többek között: 2010. november 11-i Bizottság kontra Portugália ítélet (C-543/08, EU:C:2010:669, 20. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat). Lásd továbbá ebben az értelemben: 1979. október 18-i GEMA kontra Bizottság ítélet (125/78, EU:C:1979:237, 26. pont).

22 E tekintetben lásd a jelen indítvány 98. pontját.

23 Lásd: 1982. március 3-i Alpha Steel kontra Bizottság ítélet (14/81, EU:C:1982:76, 8. pont); 1965. július 8-i Krawczynski kontra Bizottság ítélet (83/63, EU:C:1965:70, 2. pont); 1988. július 14-i Stahlwerke Peine-Salzgitter kontra Bizottság ítélet (103/85, EU:C:1988:398, 11. pont). A Bíróság ítéletének meghozatala jelenthet ilyen új elemet (lásd: 2014. november 12-i Guardian Industries és Guardian Europe kontra Bizottság ítélet, C-580/12 P, EU:C:2014:2363, 15–20. pont).

24 Az ítélkezési gyakorlat úgy tekintette, hogy egy, a kereset benyújtását követően hozott, a megtámadott aktussal azonos tárgyú jogi aktus olyan új elem, amely lehetővé teszi a felperes számára, hogy kiigazítsa kérelmeit és jogalapjait (lásd: 1982. március 3-i Alpha Steel kontra Bizottság ítélet, 14/81, EU:C:1982:76, 8. pont; 1988. július 14-i Stahlwerke Peine-Salzgitter kontra Bizottság ítélet, 103/85, EU:C:1988:398, 11. pont).

követően a Bíróság egyes konkrét esetekben elfogadta a kérelmek eljárás során történő pontosításának lehetőségét.²⁵ A kérelmek módosítására azonban, annak egyértelműségét és tartalmát illetően igen szigorú követelmények vonatkoznak, és azt formálisan elő kell terjeszteni,²⁶ ami ugyanakkor a tárgyalás során is lehetséges.²⁷

46. Márpedig, amennyiben egy felperes kereseti kérelmeinek módosítására irányuló kérelmet terjeszt elő, és a Törvényszék e kérelmet ítéletében kifejezetten elutasítja, e felperest nem lehet megfosztani annak lehetőségétől, hogy vitassa ezen elutasítás jogszerűségét, pusztán abból az okból, hogy eredeti, a keresetlevélben szereplő kérelmeit illetően pernyertes lett.

47. Nyilvánvaló ugyanis, hogy egy ilyen felperes peresztes lett a kereseti kérelmei módosítására irányuló kérelmét illetően. Amennyiben a Bíróság azt állapítaná meg, hogy a Törvényszék tévesen utasította el ezt a kérelmet, akkor az említett felperes esetlegesen többet kaphatna, mint amit az eredeti kérelmeinek való helyt adás eredményeként kapott. Az ilyen felperes számára tehát lehetővé kell tenni, hogy vitathassa kereseti kérelmei módosítására irányuló kérelme elutasításának jogszerűségét.

48. Egyébként az a kérdés, hogy a Törvényszék megalapozottan utasította-e el a fél kereseti kérelmei módosítására irányuló kérelmét, vagy sem, az ügy érdeméhez tartozik, függetlenül attól, hogy a Törvényszék e kérelmet a formai követelmények megértése miatt utasította el.

49. Ebből álláspontom szerint az következik, ellentétben a Bizottság állításával, hogy az Európai Unió Bírósága alapokmánya 56. cikkének második bekezdése értelmében vett „pereszteség” fogalmát nem lehet szigorúan az eredeti keresetlevélben megfogalmazott kérelmekre vagy a formai követelményeknek megfelelően módosított kérelmekre korlátozni. E fogalomnak ezzel szemben magában kell foglalnia azt az esetet, amikor a fél a Törvényszék elé terjesztett bármely kérelme vonatkozásában peresztes lett azon eljárás során, amely kapcsán a Törvényszék a megtámadott ítéletben döntést hozott.

50. Az említett 56. cikk második bekezdésének ilyen értelmezése egyébként láthatóan összhangban van e rendelkezés különböző nyelvi változataival, amelyek mindegyike a „pereszteség” fogalmára utal, de amelyek közül nem mindegyik kapcsolja össze szükségszerűen e fogalmat az eredeti keresetlevélben formálisan megfogalmazott kérelmekkel.²⁸

51. Ebből következik, hogy mivel a jelen ügyben a Törvényszék a megtámadott ítélet 90. pontjában a BA vitatott határozat egészének megsemmisítésére irányuló „hallgatolagos” kérelméről döntött, elutasítva azt, úgy kell tekinteni, hogy a BA e tekintetben az Európai Unió Bírósága alapokmánya 56. cikkének második bekezdése értelmében peresztes lett. Fellebbezését tehát ilyen szempontból elfogadhatónak kell tekinteni.

c) Arról, hogy a fellebbezés megfelel-e a Bíróság eljárási szabályzata 169. cikke (1) bekezdésének

52. A Bizottság ezt követően előadja, hogy a fellebbezés nem felel meg a Bíróság eljárási szabályzata 169. cikke (1) bekezdésének, mivel nem a megtámadott ítélet rendelkező részének hatályon kívül helyezésére irányul, hanem arra, hogy e rendelkező részt egészítsék ki, az első fokon a BA által kért és a Törvényszék által megítélt részleges megsemmisítést teljes megsemmisítésre terjesztve ki.

25 Ekképpen az 1976. június 2-i Kampffmeyer és társai kontra EGK ítéletben (56/74–60/74, EU:C:1976:78, 6–9. pont) a Bíróság elfogadta a kérelmek utólagos benyújtását az elszenvedett teljes kár megállapítása céljából.

26 Lásd: 1962. december 14-i Compagnie des hauts fourneaux de Chasse kontra Főhatóság ítélet (33/59, EU:C:1962:43, 736. o.); 1962. december 14-i Meroni kontra Főhatóság ítélet (46/59 és 47/59, EU:C:1962:44, 803. o.). Lásd továbbá a megtámadott ítélet 90. pontját.

27 Lásd például: 2014. november 12-i Guardian Industries és Guardian Europe kontra Bizottság ítélet (C-580/12 P, EU:C:2014:2363, 15–20. pont).

28 Lásd a jelen indítvány 40. pontját és 18. lábjegyzetét.

53. A Bíróság eljárási szabályzata 169. cikkének (1) bekezdése szerint „[a] fellebbezésben foglalt kérelmeknek a Törvényszék határozata rendelkező részében szereplő döntésének egészben vagy részben történő hatályon kívül helyezésére kell irányulniuk”.

54. E rendelkezés a fellebbezésben foglalt kérelmekre vonatkozik (míg ugyanezen szabályzat 170. cikke a fellebbezésnek való helyt adás esetén lehetséges kérelmekre vonatkozik). Az többek között arra a fellebbezés kapcsán alapvető elvre vonatkozik, amely szerint a fellebbezésnek a Törvényszék megtámadott határozatának rendelkező része ellen kell irányulnia, és az nem irányulhat kizárólag e határozat egyes indokainak módosítására.²⁹

55. A jelen ügyben, ahogy az a jelen indítvány 21. pontjából kitűnik, a fellebbezési kérelmek keretében a BA két kérelmet terjesztett elő: első kérelmében a megtámadott ítélet hatályon kívül helyezését kéri, „annyiban, amennyiben az a vitatott határozat megsemmisítésének hatályát a BA által az elsőfokú keresetében előterjesztett kérelmekre korlátozza”; második kérelmében pedig a megtámadott ítélet rendelkező része 1) pontjának hatályon kívül helyezését kéri.

56. Első kérelmével a BA tehát a megtámadott ítélet rendelkező része 1) pontját alátámasztó indokolásának hatályon kívül helyezését kéri, amennyiben az csak részlegesen semmisíti meg a vitatott határozatot. Konkrétan egyrészt a Törvényszék azon döntéséről van szó, hogy úgy tekintette, hogy a jelen ügyben korlátozza a *ne ultra petita* elve, másrészt pedig a kérelmek módosítására irányuló „hallgatólagos” kérelem elutasításáról, amelyet a BA állítása szerint a tárgyalás során terjesztett elő.³⁰ E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy a Bíróság ítélkezési gyakorlata szerint a megtámadott ítélet indokolása a rendelkező rész szükséges alátámasztását alkotja, és elválaszthatatlan tőle,³¹ az ítélet rendelkező részét pedig ezen indokolás alapján kell értelmezni.³²

57. Ebből kiindulva tehát második kérelmében a BA ezt követően a megtámadott ítélet rendelkező része 1) pontjának hatályon kívül helyezését kéri.

58. E tekintetben arra is rá kell mutatni, hogy a Bíróság már kimondta, hogy ha hatáskörében áll értékelni a Törvényszék előtt megvitatott jogalapokról hozott jogi döntést, akkor – mivel a fellebbezési eljárást egyébként megfosztaná értelmének egy jelentős részétől – az is hatáskörében áll, hogy értékelje a Törvényszék által e döntésből levont következményeket, amelyek szintén jogkérdésnek minősülnek.³³

59. Márpedig fellebbezésében a BA vitatja a Törvényszék részéről az általa hivatalból vizsgált jogalpnak való helyt adás következtében kimondott megsemmisítés terjedelmét. A BA vitatja tehát azokat a jogkövetkezményeket, amelyeket a Törvényszék az e jogalpnak való helyt adásból levont.

60. A fentiek összességéből kitűnik, hogy a jelen ügyben a Bizottság nem hivatkozhat megalapozottan arra, hogy a BA fellebbezése nem a megtámadott ítélet rendelkező részének hatályon kívül helyezésére irányul, ahogy azt a Bíróság eljárási szabályzata 169. cikkének (1) bekezdése előírja.

29 Lásd ebben az értelemben: 2012. november 15-i Al-Aqsa kontra Tanács és Hollandia kontra Al-Aqsa ítélet (C-539/10 P és C-550/10 P, EU:C:2012:711, 43–45. pont).

30 A megtámadott ítélet 87., 88., 90., illetve 91. pontjában szereplő határozatok. E tekintetben nem vitatható, hogy mivel a megállapított indokolási hiba a vitatott határozat egészére kihatott (amit az a körülmény bizonyít, hogy a vitatott határozatot megtámadó többi légitársaság vonatkozásában a Törvényszék a BA esetében megállapítottal azonos indokolási hiba alapján teljes megsemmisítést mondott ki), így ha a Törvényszék nem tekintette volna úgy, hogy korlátozza a *ne ultra petita* elve, és nem utasította volna el a BA kereseti kérelmeinek módosítására irányuló kérelmet, akkor megsemmisítette volna az egész határozatot, ami kihatott volna a megtámadott ítélet rendelkező részének 1) pontjára.

31 Lásd: 2006. június 1-jei P & O European Ferries (Vizcaya) és Diputación Foral de Vizcaya kontra Bizottság ítélet (C-442/03 P és C-471/03 P, EU:C:2006:356, 44. pont); 2012. november 15-i Al-Aqsa kontra Tanács és Hollandia kontra Al-Aqsa ítélet (C-539/10 P és C-550/10 P, EU:C:2012:711, 49. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

32 Lásd ebben az értelemben: 1978. március 16-i Bosch ítélet (135/77, EU:C:1978:75, 4. pont); 1988. április 26-i Asteris és társai kontra Bizottság ítélet (97/86, 99/86, 193/86 és 215/86, EU:C:1988:199, 27. pont).

33 2008. december 11-i Bizottság kontra Département du Loiret ítélet (C-295/07 P, EU:C:2008:707, 97. és 98. pont).

d) Arról, hogy a fellebbezés megfelel-e a Bíróság eljárási szabályzata 170. cikke (1) bekezdésének

61. Végül a Bizottság előadja, hogy a fellebbezés nem felel meg a Bíróság eljárási szabályzata 170. cikke (1) bekezdésének sem. E cikk nem teszi lehetővé a felperes számára, hogy a fellebbezés során olyan kérelmeket terjesszen elő, amelyek túlmennek az elsőfokú eljárás során előterjesztett kérelmeken, valamint hogy szélesebb körű intézkedést kérjen, mint amelyet a Törvényszék előtt kért. A BA által a Törvényszék előtt tartott tárgyalás során a megsemmisítés terjedelmére vonatkozóan előadott kérelem (a megtámadott ítélet 90. pontja) nem tekinthető a Törvényszék előtti jogvita tárgyához tartozónak.

62. A Bíróság eljárási szabályzata 170. cikkének (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy „[a] fellebbezésben foglalt kérelmeknek – a fellebbezés megalapozottnak nyilvánítása esetén – arra kell irányulniuk, hogy egészben vagy részben adjanak helyt az első fokon előterjesztett kérelmeknek; új kérelmeket nem lehet előterjeszteni”, valamint hogy „[a] Törvényszék előtti jogvita tárgyát a fellebbezésben nem lehet megváltoztatni”.

63. Egy különös, a fellebbezésnek való helyt adás esetén lehetséges kérelmekre vonatkozó cikk beiktatása a Bíróság 2012. november 1-jén hatályba lépett eljárási szabályzatának új eleme. E rendelkezés azon következményekre vonatkozik, amelyeket a Bíróságnak kell érvényesítenie a fellebbezés megalapozottságának esetleges elismerése esetén. Logikus módon követi ugyanezen szabályzat 169. cikkének (1) bekezdését, és annak elkerülésére irányul, hogy egy fellebbező olyan kérelmeket terjeszthessen a Bíróság elé, amelyeket nem terjesztett elő a Törvényszék előtt.³⁴

64. A jelen ügyben a BA fellebbezésének való helyt adás esetén lehetséges kérelmek a harmadik kereseti kérelemben szerepelnek, amellyel a BA azt kéri, hogy a Bíróság semmisítse meg az egész vitatott határozatot.

65. Meg kell vizsgálni, hogy e kérelem „új kérelemnek” minősül-e, valamint hogy alkalmas-e a jogvita tárgyának módosítására, a Bíróság eljárási szabályzata 170. cikke (1) bekezdésének megfelelően.

66. E tekintetben először rá kell mutatni, hogy a harmadik kereseti kérelemben található kérelem pontosan megfelel a kereseti kérelmek módosítására irányuló „hallgatólagos” kérelemnek, amelyet a Törvényszék a megtámadott ítélet 90. pontjában elutasított. Ezenkívül olyan kérdésre vonatkozik – a hivatalból vizsgálendő jogalapnak való helyt adás következtében a vitatott határozat esetleges teljes megsemmisítésének kérdésére –, amelyet, amint az kitűnik a megtámadott ítélet 90. pontjából, az e jogalapra vonatkozó vita keresetében megtárgyaltak a Törvényszék előtt.

67. Másodszor, ha – amint az kitűnik a jelen indítvány 58. és 59. pontjában foglalt megfontolásokból – a fellebbező jogosult arra, hogy fellebbezésben vitassa azokat a jogkövetkezményeket, amelyeket a Törvényszék egy (a jelen ügyben hivatalból vizsgált) jogalapnak való helyt adásból vont le, az ilyen fellebbező részére logikusan lehetővé kell tenni, hogy a fellebbezésének való esetleges helyt adás esetén azt kérhesse a Bíróságtól, hogy maga érvényesítse az említett jogalapnak való helyt adásból *ipso iure* fakadó következményeket.

68. E tekintetben nem kétséges, hogy amennyiben a Bíróság helyt ad a BA fellebbezésének, úgy ítélve meg, hogy a Törvényszék tévesen alkalmazta a jogot, ahogy azt a BA kifogásolja, akkor ebből szükségképpen az következik, hogy a vitatott határozat egészét meg kell semmisíteni.³⁵

³⁴ Mint egy új kártérítés iránti kérelem (lásd például: 1993. március 18-i Parlament kontra Frederiksen ítélet, C-35/92 P, EU:C:1993:104, 34–36. pont), vagy egy, a megtámadott jogi aktustól eltérő jogi aktusok megsemmisítésére irányuló kérelem (lásd például: 2001. március 6-i Connolly kontra Bizottság ítélet, C-273/99 P, EU:C:2001:126, 18–20. pont).

³⁵ Lásd a jelen indítvány 30. lábjegyzetét.

69. Ennélfogva a jelen ügyben a vitatott határozat teljes megsemmisítése nem más, mint a BA (jelen indítvány 21. és 55. pontjában hivatkozott) fellebbezési kérelmeinek való esetleges helyt adásnak, és így a megtámadott ítélet esetleges hatályon kívül helyezésének szükségszerű jogkövetkezménye.

70. E körülmények alapján, a jelen ügyre jellemző rendkívül sajátos körülmények között nem hiszem, hogy a Bíróság eljárási szabályzata 170. cikkének (1) bekezdése kizárja a fellebbezés elfogadhatóságát.

71. Ebből következik, hogy a BA fellebbezése álláspontom szerint elfogadható.

B. Az első, a ne ultra petita elv helytelen alkalmazásából fakadó téves jogalkalmazásra alapított jogalapról

1. A felek érvelésének rövid összefoglalása

72. Első jogalapjával a BA előadja, hogy a Törvényszék tévesen alkalmazta a jogot, amikor úgy ítélte meg, hogy korlátozza a *ne ultra petita* elve, amikor hivatalból megállapította a hivatalból vizsgálandó, a vitatott határozat egészét érintő lényeges hibák fennállását.

73. A BA szerint, ha az uniós bíróság hivatalból vesz figyelembe egy hivatalból vizsgálandó kérdést, akkor a *ne ultra petita* elvhez kapcsolódó *inter partes* korlátozásokat a továbbiakban nem kell alkalmazni. Ilyen esetben az említett bíróságnak rendelkeznie kell arra irányuló hatáskörrel, hogy az ítélet rendelkező részét oly módon alakítsa, amelyet megfelelőnek ítél, és e hatáskör gyakorlásában nem korlátozhatják valamely fél kérelmei.

74. A BA szerint, ha egy hivatalból vizsgálandó kérdést érintő ügyben az uniós bíróság szabadon eltérhet a felek által hivatkozott jogalaptól, akkor kiterjesztve ugyanígy szabadon el kell tudnia térni azok kérelmeitől is. Kizárólag így képes megfelelő rendelkező részt illeszteni ítéletébe, és hatékonyan korrigálni a hivatalból vizsgálandó jogsértéseket.

75. A Törvényszék részéről az imperatív jogalapok hivatalból történő figyelembevételének következményei nem függhetnek a jogvita feleinek egyéni érdekeitől. Nem függhetnek továbbá kérelmeik részükről történő esetleges módosításától sem az eljárás során. E megoldás azt is jelentené, hogy a felek döntésére bízánk a hivatalból vizsgálandó kérdéseket.

76. Ezenkívül a Törvényszék, amikor a megtámadott ítéletben figyelembe vette a későbbi nemzeti kártérítés iránti eljárásokat, önkényesen megkülönböztetést alkalmazott a BA helyzete (amely vonatkozásában csak a vitatott határozat részleges megsemmisítésére került sor) és az említett határozatot szintén megtámadó többi légitársaság helyzete között (amelyek vonatkozásában azt teljes egészében megsemmisítették), holott valamennyi felperes ugyanabban a helyzetben volt a Törvényszék által hivatalból észlelt lényeges indokolási hiba szempontjából.

77. Végül a Törvényszék megközelítése aggodalomra ad okot az igazságszolgáltatás szempontjából, mivel arra ösztönzi a felpereseket, hogy szisztematikusan indokolatlanul szélesen fogalmazzák meg kérelmeiket annak érdekében, hogy szélesebb körű megsemmisítést érjenek el abban az esetben, ha az uniós bíróság hivatalból figyelembe vesz egy imperatív jogalapot.

78. A Bizottság vitatja a BA érveit. Úgy véli különösen, hogy a BA álláspontja a Bizottság kontra AssiDomän Kraft Products és társai ítéletből³⁶ (a továbbiakban: AssiDomän ügy) következő ítélkezési gyakorlatban kifejtett elvek tagadását jelenti. Az AssiDomän ügy és a jelen ügy között különbség csak fokozatbeli. Míg az AssiDomän ügyben egy bizottsági határozat bizonyos címzettjei nem támadták meg azt, addig a jelen ügyben a BA a Törvényszék előtt csak a vitatott határozat bizonyos elemeit kifogásolta.

2. Elemzés

79. A Törvényszék tévesen alkalmazta a jogot, amikor úgy ítélte meg, hogy a jelen ügyben korlátozta a *ne ultra petita* elve? A vitatott határozat egészét érintő, hivatalból vizsgálandó, közrendi jellegű indokolási hibából fakadó valamennyi jogi következményt érvényesítve megsemmisíthette volna-e, illetve meg kellett volna-e semmisítenie teljes mértékben e határozatot, a BA kizárólag részleges megsemmisítésre irányuló kérelmei ellenére?

80. Ahogy arra a jelen indítvány 5. és 6. pontjában rámutattam, e kérdések feszültséget tárnak fel a különböző és néha egymásnak ellentmondó jogi követelmények között. Megválaszolásuk tehát e követelmények egymáshoz való viszonyától, valamint a mögöttük meghúzódó elvek mérlegelésétől függ.

81. E körülmények között ezen elvek és követelmények tartalmának és okainak elemzésétől indulok, majd választ javaslok az említett kérdésekre.

a) A rendelkezési elv következményét jelentőne ultra petita elvről

82. Mindenekelőtt ki kell emelni, hogy a Törvényszék által hivatkozott *ne ultra petita* elv a jelen ügyben megsemmisítési jogkörének korlátját jelenti.

83. A „*ne eat iudex ultra petita partium*” regulából következő *ne ultra petita* elv tiltja, hogy a megsemmisítés iránti kereset eldöntésére felhívott bíróság a felek kérelmeit meghaladó kérdésekről döntsön.³⁷ Az ítélkezési gyakorlat állandó megfogalmazása szerint az uniós bíróság nem terjeszkedhet túl a kereseti kérelmen, és az általa kimondott megsemmisítés nem lehet tágabb, mint amelyet a felperes kért.³⁸

84. A *ne ultra petita* elve a rendelkezési elv következménye, amely pedig az uniós bíróság előtt folyó, jogszerűséggel kapcsolatos perek alapelve. A rendelkezési elv szerint a felek kezdeményezik az eljárást, és határozzák meg a jogvita tárgyát, ebből következően a bíróságnak mindenről döntenie kell, amit tőle kértek, és nem terjeszkedhet túl a tőle kértéken (*ne ultra petita*).³⁹

36 1999. szeptember 14-i Bizottság kontra AssiDomän Kraft Products és társai ítélet (C-310/97 P, EU:C:1999:407).

37 Lásd: Jääskinen főtanácsnok Galp Energía España és társai kontra Bizottság ügyre vonatkozó indítványa (C-603/13 P, EU:C:2015:482, 35. pont).

38 Lásd többek között: 2006. január 19-i Comunità montana della Valnerina kontra Bizottság ítélet (C-240/03 P, EU:C:2006:44, 43. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

39 Lásd e tekintetben: Kokott főtanácsnok Bizottság kontra Alrosa ügyre vonatkozó indítványa (C-441/07 P, EU:C:2009:555, 146. pont); Wahl főtanácsnok Total kontra Bizottság ügyre vonatkozó indítványa (C-597/13 P, EU:C:2015:207, 58. és 59. pont). A rendelkezési elv megjelenik az uniós bíróságok előtt folyó eljárást szabályozó különböző előírásokban, többek között az Európai Unió Bírósága alapokmányának 21. cikkében, valamint a Bíróság eljárási szabályzata 120. cikkének c) pontjában és a Törvényszék eljárási szabályzata 76. cikkének d) pontjában, amelyek szerint az uniós bíróságok elé terjesztett keresetlevélnek tartalmaznia kell többek között a jogvita tárgyát, a kérelmeket és a hivatkozott jogalapok rövid ismertetését.

85. A rendelkezési elvet és következményét, a *ne ultra petita* elvét általában a személyek magánautonómiája kifejeződésének tekintik. Az a kérdés ugyanis, hogy egy jogalany hivatkozik-e, és milyen mértékben, a jogaira a bíróság előtt, végső soron saját szándékától függ. E felfogás ugyanakkor főként a polgári eljárás keretében érvényesül.⁴⁰

86. A közjogi eljárásokban ugyanakkor a rendelkezési elv és a *ne ultra petita* elve – valamint a bírósági hatáskör ebből következő korlátai – eltérő tartalommal bírnak.⁴¹ Konkrétabban, ezen elveket az uniós jogban a jogszerűséggel kapcsolatos perek kereset benyújtásától függő perként való besorolására vonatkozó döntéssel együttesen kell értelmezni.

87. Ily módon az EUMSZ 263. cikk második–negyedik bekezdéséből az tűnik ki, hogy az uniós bíróság csak akkor és olyan mértékben rendelkezik hatáskörrel az uniós intézmények, szervek vagy hivatalok által elfogadott jogi aktusok jogszerűségének vizsgálatára, ha az e rendelkezések alapján erre feljogosított valamelyik jogalany keresetet terjeszt elé.

88. Ilyen kereset hiányában az uniós bíróság egyáltalán nem rendelkezik hatáskörrel arra, hogy hivatalból megvizsgálja az uniós intézmények, szervek vagy hivatalok által elfogadott jogi aktusok jogszerűségét.⁴²

89. Másként fogalmazva, az uniós bíróságnak az uniós intézmények tevékenysége jogszerűségének vizsgálatára irányuló hatásköre a valamely, az EUMSZ 263. cikkben megjelölt jogalany által előterjesztett megsemmisítés iránti kereset fennállásától és tartalmától függ. A bíróság, amennyiben nem terjesztene elé ilyen keresetet, az egyéb uniós intézmények, szervek vagy hivatalok területén beavatkozva nem kérdőjelezheti meg az utóbbiak által elfogadott jogi aktusok jogszerűségét.⁴³

90. Ebből a szempontból a bíróság hatáskörének a rendelkezési elv kifejeződését jelentő *ne ultra petita* elvből következő korlátai nem kizárólag a magánautonómiához kapcsolódnak, hanem a hatalmi ágak elválasztásának valamennyi jogállam működésére jellemző elvéhez is, amely az Unió kontextusában az intézményi egyensúly elvében jut kifejeződésre, amely azt jelenti, hogy valamennyi intézmény úgy gyakorolja hatásköreit, hogy közben a többi intézmény hatáskörét tiszteletben tartja.⁴⁴

91. A *ne ultra petita* elvét illetően rá kell mutatni továbbá arra, ahogy az nevéből (*ne ultra petita*) is kitűnik, hogy ez az elv a *petitumra* vonatkozik, vagyis a felek által kereseti kérelmeikben ismertetett kérelmekre. A Bíróság ugyanakkor néha hivatkozik erre az elvre a felek által kérelmeik alátámasztása érdekében előterjesztett jogalapok kapcsán is. Ezt különösen azon tilalom vonatkozásában teszi, amely szerint a bíróság nem vizsgálhatja meg a felek által elő nem adott jogalapokat, kivéve éppen azokat a jogalapokat, amelyeket a bíróság hivatalból megvizsgálhat, sőt meg kell vizsgálnia.⁴⁵

40 Lásd e tekintetben: Ruiz-Jarabo Colomer főtanácsnok Vedral kontra OHIM ügyre vonatkozó indítványa (C-106/03 P, EU:C:2004:457, 28. pont). Lásd továbbá: 1995. december 14-i van Schijndel és van Veen ítélet (C-430/93 és C-431/93, EU:C:1995:441, 20. és 21. pont). Arra is rámutattak, hogy a rendelkezési elv célja továbbá a védelemhez való jog védelme és az eljárás szabályos lefolyásának biztosítása, különösen azáltal, hogy megóvja az eljárást az új jogalapok értékelésével szükségszerűen együtt járó késedelemtől (lásd: Kokott főtanácsnok Duarte Hueros ügyre vonatkozó indítványa, C-32/12, EU:C:2013:128, 32. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

41 Már megállapításra került, hogy a rendelkezési elv és a *ne ultra petita* szabály eltérő tartalommal bírhat a polgári jogi és a közjogi eljárásokban. Lásd e tekintetben: Jääskinen főtanácsnok Galp Energía España és társai kontra Bizottság ügyre vonatkozó indítványa (C-603/13 P, EU:C:2015:482, 36. pont).

42 Az uniós bíróság érvényességgel kapcsolatos előzetes döntéshozatal iránti kérelem vagy jogellenességi kifogás alapján is megvizsgálhatja egy uniós jogi aktus jogszerűségét. Ezek az eljárások semmiképpen sem a bíróság által hivatalból megindítható eljárások.

43 E megközelítéssel összhangban az ítélkezési gyakorlat elismeri, hogy az uniós jogi aktusokat főszabály szerint megilleti a jogszerűség védelme, és ennél fogva még szabálytalanságuk esetén is mindaddig joghatásokat váltanak ki, amíg azokat megsemmisítés iránti keresetnek való helyt adást követően meg nem semmisítik, vissza nem vonják, illetve előzetes döntéshozatal iránti kérelem vagy jogellenességi kifogás következtében nem nyilvánítk érvénytelennek. Lásd többek között: 2015. október 6-i Schrems ítélet (C-362/14, EU:C:2015:650, 52. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

44 Lásd az EUSZ 13. cikk (2) bekezdését. Lásd továbbá: 2016. július 28-i Tanács kontra Bizottság ítélet (C-660/13, EU:C:2016:616, 32. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

45 Lásd: 2013. december 10-i Bizottság kontra Írország és társai ítélet (C-272/12 P, EU:C:2013:812, 27. és 28. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

92. Ebből a szempontból valamely imperatív jogalap hivatalból történő figyelembevétel a széles értelemben vett *ne ultra petita* elv (amely nemcsak a *petitumra*, hanem az annak alátámasztása érdekében előadott jogalapokra is vonatkozik) alóli kivételnek tekinthető. Az e jogalapok hivatalból történő figyelembevételére irányuló jogkör azonban nem jelenti szükségképpen azt, hogy amennyiben az uniós bíróság gyakorolja e hatáskört, akkor a felek kérelmein túlterjeszkedő határozatot hozhat. Két külön kérdésről van ugyanis szó.⁴⁶

b) A keresetindítási határidő mint hivatalból vizsgálandó követelmény tiszteletben tartásáról

93. Az EUMSZ 263. cikkben meghatározott jogalanyok azon lehetősége, hogy az uniós bíróság előtt kérjék egy uniós jogi aktus jogszerűségének vizsgálatát, időben korlátozott: a keresetet az említett cikk hatodik bekezdésében előírt határidőn belül kell benyújtani.

94. E tekintetben a Bíróság ítélkezési gyakorlatából kitűnik, hogy az olyan határozat, amelyet a címzett nem támadott meg az e rendelkezésben előírt határidőn belül, vele szemben jogerőre emelkedik.⁴⁷

95. A Bíróság azt is kimondta, hogy e határidő és lejártának következménye, vagyis a jogerőre emelkedés a közérdek védelmére irányul, valamint hogy ebből következően e határidőt hivatalból figyelembe kell venni, és nem tartozik ezért sem a felek, sem a bíróság rendelkezési körébe, mivel betartását az uniós bíróságnak hivatalból kell vizsgálnia.⁴⁸

96. Ez az ítélkezési gyakorlat többek között azon a megfontoláson alapul, amely szerint a keresetindítási határidő a jogbiztonság védelmére irányul, annak megakadályozása révén, hogy a joghatásokkal bíró uniós jogi aktusokat időbeli határ nélkül meg lehessen kérdőjelezni, valamint a megfelelő igazságszolgáltatás és az eljárásgazdaságosság követelményein alapul.⁴⁹

97. Márpedig az ezen ítélkezési gyakorlatban kifejezett elvek nemcsak a jogi aktus egészének megsemmisítésére irányuló keresetek esetében alkalmazandók, hanem a részleges megsemmisítés iránti kérelem esetében is érvényesek. Ily módon, egy jogi aktus részleges megsemmisítését kérő kereset benyújtása esetén e jogi aktus elválasztható részei,⁵⁰ amelyeket a keresetindítási határidőn belül nem támadtak meg, jogerőre emelkednek többek között az aktus címzettjével szemben.

98. Ezenkívül, ahogy arra a jelen indítvány 43. pontjában rámutattam, a keresetindítási határidő tiszteletben tartásához kapcsolódó, a közrenddel kapcsolatos követelmények jelentik a megsemmisítés iránti perekben a felek kérelmei főszabály szerinti módosíthatatlanságának alapját. E határidő lejártá eredményezi főszabály szerint a kérelmek rögzülését, vagyis a jogvita tárgyának végleges meghatározását. Az ugyanis, ha lehetővé tennék egy felperes számára, hogy kiterjessze kérelmeinek tartalmát a keresetindítási határidő lejártát követően, lényegileg azt jelentené, hogy lehetővé teszik számára e határidő kijátszását és egy másik jogi aktus (vagy egy jogi aktus másik része) megsemmisítésének kérését, noha a jogszerűség vitatására nyitva álló határidő lejárt, és e jogi aktus (vagy a jogi aktus e része) vele szemben jogerőre emelkedett.⁵¹

46 Lásd e tekintetben: Jacobs főtanácsnok Salzgitter kontra Bizottság ügyre vonatkozó indítványa (C-210/98 P, EU:C:2000:172, 150. pont).

47 1999. szeptember 14-i Bizottság kontra AssiDomän Kraft Products és társai ítélet (C-310/97 P, EU:C:1999:407, 57. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

48 Lásd többek között: 2012. november 8-i Evropaïki Dynamiki kontra Bizottság ítélet (C-469/11 P, EU:C:2012:705, 50. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

49 1999. szeptember 14-i Bizottság kontra AssiDomän Kraft Products és társai ítélet (C-310/97 P, EU:C:1999:407, 61. pont).

50 A jogi aktus többi részétől elválaszthatatlan részeinek részleges megsemmisítése lehetetlen, így egy ilyen irányú kérelem elfogadhatatlan. Lásd: 2005. május 24-i Franciaország kontra Parlament és Tanács ítélet (C-244/03, EU:C:2005:299, 20. és 21. pont).

51 Ezek az elvek azonban nem kérdőjelezhetik meg a jelen ügyben a fellebbezésnek való helyt adás esetén a BA azon kérelmeinek elfogadhatóságát, amelyek megfelelnek a kereseti kérelmek módosítására irányuló, a megtámadott ítéletben a Törvényszék által kifejezetten elutasított kérelemnek, és amelyek a fellebbezésének való esetleges helyt adás szükségeszerű jogkövetkezményét jelentik (lásd a jelen indítvány 66–70. pontját).

99. Végül rá kell továbbá mutatni, hogy az eljárási határidőkre vonatkozó szabályok mögött meghúzódó, a jogbiztonsággal kapcsolatos követelmények miatt a Bíróság e szabályokat rendkívül megszorító módon alkalmazta, csak rendkívül kivételes körülmények között fogadva el eltéréseket.⁵²

c) Az imperatív jogalapok hivatalból történő figyelembevétele mögött meghúzódó jogszerűség védelmének követelményéről

100. A jogszerűség védelmének követelménye azt kívánja meg, hogy az uniós bíróság az EUSZ 19. cikk által ráruházott, az uniós jog tiszteletben tartásának biztosítására irányuló alapvető feladat ellátása során ne szorítkozzon kizárólag passzív szerepre, különben adott esetben arra kényszerülhet, hogy döntését téves jogi megfontolásokra alapítsa. Ily módon egyes eljárási szabályok és az ítélkezési gyakorlat elismerték az uniós bíróság hatáskörét arra, hogy hivatalból figyelembe vegyen imperatívnek minősített jogalapokat, amelyek lehetővé teszik számára, hogy túlterjeszkedjen a felek által hivatkozott jogalapokon és érveken. Mind az előtte folyó eljárást,⁵³ mind a megtámadott jogi aktus jogszerűségét⁵⁴ érintő kérdések érintettek lehetnek.

101. Általában az uniós bíróságnak hivatalból figyelembe kell vennie az uniós jogrend olyan szabályának megsértését, amely kellően fontos ahhoz, hogy azt közrendi jellegűnek lehessen minősíteni, illetve ahhoz, hogy indokolt legyen a hivatalból történő szankcionálása. Amikor ugyanis ilyen szabály megsértését állapítják meg, akkor nem releváns, hogy ezt az aktust a felperes által megsemmisítés iránti kérelmének alátámasztása kapcsán ismertetett hibák is érintik, mivel az Unió jogrendjének védelme lehetővé teszi, sőt előírja a jogszerűséget vizsgáló bíróság számára, hogy megállapítsa, hogy a szóban forgó jogi aktus olyan hibát hordoz, amely mindenféleképpen annak megsemmisítését vonja maga után.⁵⁵

102. A Bíróság soha nem adott pontos meghatározást az imperatív jogalapok fogalmát illetően, és absztrakt módon sem jelölte meg azokat a szempontokat, amelyek lehetővé teszik annak megállapítását, hogy egy jogalap imperatív-e, vagy sem. Mindazonáltal egyes, az ítélkezési gyakorlatból levezethető elemek lehetővé teszik e szempontok bizonyos pontosságú meghatározását az uniós jogrendet illetően.

52 Mint az előre nem látható körülmények vagy a *vis maior*, az Európai Unió Bírósága alapokmánya 45. cikke második bekezdésének megfelelően. Lásd e tekintetben többek között: 2016. július 12-i Vichy Catalán kontra EUIPO végzés (C-399/15 P, nem tették közzé, EU:C:2016:546, 23. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

53 Ily módon az eljárási szabályzat 53. cikkének (2) bekezdése szerint az uniós bíróság hivatalból megállapíthatja hatáskörének nyilvánvaló hiányát vagy egy kereset nyilvánvaló elfogadhatatlanságát (lásd még e szabályzat 181. cikkét). Ugyanezen szabályzat 150. cikke szerint az említett bíróság hivatalból figyelembe veheti az eljárásgátló okok fennállása miatti elfogadhatatlanságot.

54 Ily módon a Bíróság ítélkezési gyakorlata szerint az uniós bíróság hivatalból figyelembe veheti az aktust kibocsátó hatáskörének hiányát (lásd: 2000. július 13-i Salzgitter kontra Bizottság ítélet, C-210/98 P, EU:C:2000:397, 56. pont), a lényeges eljárási szabálysértéseket, tehát olyan szabálytalanságokat, amelyek érintik az aktus formáját vagy a követett eljárást, és amelyek sértik harmadik felek vagy az aktus által érintett személyek jogait, vagy amelyek befolyásolhatják az említett aktus tartalmát, mint a szabályos hitelesítés hiánya (2000. április 6-i Bizottság kontra Solvay ítélet, C-287/95 P és C-288/95 P, EU:C:2000:189, 55. pont), az értesítés hiánya (1999. július 8-i Hoechst kontra Bizottság ítélet, C-227/92 P, EU:C:1999:360, 72. pont), valamint az aktus indokolásának hiánya (lásd többek között: 2009. december 2-i Bizottság kontra Írország és társai ítélet, C-89/08 P, EU:C:2009:742, 34. és 35. pont).

55 Lásd: Bot főtanácsnok Bizottság kontra Írország és társai ügyre vonatkozó indítványa (C-89/08 P, EU:C:2009:298, 64. pont). E tekintetben azonban meg kell jegyezni, hogy indítványában Bot főtanácsnok néhány bekezdéssel korábban kiemelte, hogy mivel a jogvitát a felek határozzák meg és határolják körül, az uniós bíróság „nem lépheti túl a felek által előterjesztett kérelmekben foglaltakat” (59. pont).

103. E tekintetben, ahogy már többször volt alkalmam hangsúlyozni,⁵⁶ egyetértek a Jacobs főtanácsnok által a Salzgitter kontra Bizottság ügyre vonatkozó indítványában (C-210/98 P, EU:C:2000:172)⁵⁷ javasolt megközelítéssel. Ily módon álláspontom szerint a jogalap akkor imperatív, ha egyrészt a megsértett szabály az uniós jogrend valamely alapvető célkitűzésének vagy alapvető értékének szolgálatában áll, és jelentős szerepet játszik e célkitűzés vagy érték megvalósításában, másrészt pedig e szabályt nem csupán a közvetlenül érintett személyek érdekében, hanem harmadik személyek érdekében, illetve általánosságban közösségi érdekek céljából alkották meg.

104. Ez tehát egy „megerősítettnek” minősíthető jogszerűségi követelmény, mivel a „közrend”, vagyis az uniós jogrend alapvető értékeinek védelmére vonatkozik, harmadik személyek érdekében, illetve általánosságban közösségi érdekek céljából, ami igazolja az uniós bíróság azon hatáskörét/kötelezettségét, hogy hivatalból vegye figyelembe az imperatív jogalapokat, még a felek által kérelmeik alátámasztása érdekében hivatkozott jogalapokon is túlterjeszkedve.

d) Az uniós bíróság megsemmisítési jogkörének terjedelméről, amennyiben hivatalból vesz figyelembe egy imperatív jogalapot

105. Ez a „megerősített” jogszerűsége vonatkozó, a közrend védelméhez kapcsolódó követelmény, amely megalapozza az uniós bíróság hatáskörét egy jogalap hivatalból való figyelembevételére, igazolja-e megsemmisítési jogkörének a felperes kérelmein túlra történő kiterjesztését is? E követelmény lehetővé teszi-e a bíróság számára, hogy újra vitatottá tegye egy olyan határozat elemeit, amely, mivel nem volt jogorvoslat tárgya, a felperessel szemben jogerőre emelkedett?

106. Az e kérdésekre adandó válasz végső soron annak eldöntésétől függ, hogy a fent ismertetett érintett követelmények közül melyiket kell érvényesíteni.

107. Márpedig e döntést illetően a Bíróság véleményem szerint lényegileg három lehetőséggel szembesül, amelyek közül a lent ismertetett okok miatt számomra csak a harmadik meggyőző.

108. Az első lehetőség a BA által ismertetett álláspont követése és a „megerősített” jogszerűség követelményének érvényesítése, elismerve, hogy a bíróság túlterjeszkedhet a felek kérelmein, amikor egy imperatív jogalapot vesz figyelembe. Tagadhatatlan, hogy e megközelítésnek megvan a maga logikája. Ha ugyanis a megsértett szabály annyira fontos, hogy azt közrendi jellegűnek minősítik, és azt hivatalból figyelembe lehet venni, akkor a bíróság számára a felek kérelmeitől függetlenül lehetővé kell tenni, hogy korrigálja a szabály megsértésből eredő jogellenességet. E megközelítés összhangban van a bíróság arra irányuló hatáskörével, hogy hivatalból vegye figyelembe az imperatív jogalapokat, ami, ahogy arra a jelen indítvány 91. és 92. pontjában rámutattam, kivételt jelent a széles értelemben vett *ne ultra petita* elv alól. Bár e megközelítésnek van bizonyos alapja az ítélkezési gyakorlatban, ez az ítélkezési gyakorlat azonban hallgatólagos, elszigetelt, régi, és úgy tűnik, hogy a közzszolgálati perekre korlátozódik.⁵⁸

⁵⁶ Lásd: a Bensada Benallal ügyre vonatkozó indítványom (C-161/15, EU:C:2016:3, 67. és azt követő pontok, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

⁵⁷ Lásd a 141. és 142. pontot.

⁵⁸ Ily módon egy közzszolgálati ügyben hozott ítéletben a Bíróság egy részleges megsemmisítés iránti kereset elfogadhatóságáról döntve azt mondta ki, hogy „[...] a jogi aktus egészének megsemmisítésével a Bíróság *ultra petita* döntene, holott a megtámadott határozat ellen irányuló jogalap nem érinti a közrendet” (1972. június 28-i Jamet kontra Bizottság ítélet, 37/71, EU:C:1972:57, 12. pont); ezen ítélet alapján Tesauro főtanácsnok a TWD kontra Bizottság ügyre vonatkozó indítványában (C-355/95 P, EU:C:1996:483, 24. pont) úgy ítélte meg, hogy bár a Bíróság a fenti ügyben hivatalból vett figyelembe egy, a vitatott határozatok indokolásának hiányára vonatkozó imperatív jogalapot, e határozatokat a felperes által előterjesztett részleges megsemmisítés iránti kérelmen túlterjeszkedve is megsemmisíthette volna.

109. Egy második lehetőséget jelentene, ha lehetővé tennék a felek számára, hogy az azon jogalapra vonatkozó (a kontradiktórius eljárás elvének tiszteletben tartásához szükséges⁵⁹) állásfoglalásaikban, amelyet az uniós bíróság hivatalból figyelembe kíván venni, e jogalap fényében kiigazítsák kérelmeik tartalmát.

110. A harmadik, a Törvényszék által választott és a Bizottság által képviselt lehetőség, amelynek előnyben részesítésére magam is hajlok, abban áll, hogy a *ne ultra petita* elvéhez és (a keresetindítási határidő tiszteletben tartásához kapcsolódóan) a jogbiztonsághoz kapcsolódó követelményeket érvényesítik, a bíróság megsemmisítési jogkörét a felek kérelmeire korlátozva.

111. E tekintetben álláspontom szerint a következő megfontolások relevánsak.

112. Először is meg kell vizsgálni az AssiDomän ügyet, amelynek relevanciáját a felek megvitatták. Az ezen ügyre vonatkozó ítéletben, amely szintén egy versenyellenes kartellek ügyében hozott határozat jogszerűségére vonatkozott, a Bíróság azt mondta ki, hogy a határozatnak a felperes tekintetében való, ítélettel kimondott megsemmisítése nem hat ki más, azonos vagy hasonló, ugyanazon szabálytalansággal érintett és azt a keresetindítási határidőn belül meg nem támadó más címzethez intézett határozat érvényességére.⁶⁰ E döntésének megalapozása érdekében a Bíróság a *ne ultra petita* elvre és a keresetindítási határidők tiszteletben tartása mögött meghúzódó jogbiztonsági követelményekre hivatkozott.

113. Vitathatatlan, hogy a jelen ügy bizonyos elemeiben eltér az AssiDomän ügytől. Először is az AssiDomän ügyben a bizottsági határozat jogellenessége a jelen ügytől eltérően nem egy közrendi jellegű szabály megsértéséből fakadt.⁶¹ Másodsor az AssiDomän ügy olyan helyzetre vonatkozott, amelyben a társaságok egyáltalán nem indítottak keresetet azon határozattal szemben, amelynek címzettjei voltak, és amelynek felülvizsgálatát kérték a keresetindítási határidő lejártát követően, azt igényelve, hogy terjesszék ki javukra a jogellenesség megállapítását, amelyet a Bíróság e határozat egy másik címzettje által indított kereset keretében mondott ki. Ezzel szemben a jelen ügyben a BA – az előírt keresetindítási határidőben – vitatta a bíróság előtt a vitatott határozat, illetve konkrétan annak csak egy része jogszerűségét.

114. Ugyanakkor e különbségek ellenére az AssiDomän ügy álláspontom szerint releváns a jelen ügy értékelése szempontjából, mivel a Bíróság abban egyértelmű döntést hozott: a jogszerűség védelmének és a jogbiztonság követelményének mérlegelése során az utóbbit részesítette előnyben.⁶²

115. Márpedig a jelen ügy kérdéseinek vannak közös pontjaik az AssiDomän ügy kérdéseivel. A jelen esetben is ellentét áll fenn egyrészt (a jelen ügyben a közrendhez kapcsolódó) jogszerűség védelmének követelménye, másrészt pedig (a szintén a közrendhez kapcsolódó), azzal összefüggésben érintett jogbiztonság követelménye között, hogy a vitatott határozatnak a BA által a keresetindítási határidőn belül meg nem támadott részei jogerőre emelkedtek vele szemben. A jelen ügyben az utóbbi követelmény mellett, az AssiDomän ügytől eltérően ugyanakkor felmerül a bíróság megsemmisítési jogköre korlátozásának követelménye, amely az általam a jelen indítvány 82–90. pontjában leírt *ne ultra petita* elvből következik.

59 2009. december 2-i Bizottság kontra Írország és társai ítélet (C-89/08 P, EU:C:2009:742, 50–62. pont).

60 Lásd többek között: 1999. szeptember 14-i Bizottság kontra AssiDomän Kraft Products és társai ítélet (C-310/97 P, EU:C:1999:407) 52–62. pontja.

61 Az AssiDomän ügyben szereplő bizottsági határozat megsemmisítése ugyanis a védelemhez való jog többrendbeli megsértésén, valamint egyes versenyellenes magatartások bizonyítottóságának hiányán alapult (lásd: 1993. március 31-i Ahlström Osakeyhtiö és társai kontra Bizottság ítélet [C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 és C-125/85–C-129/85, EU:C:1993:120, 52., 127., 138., 147., 154. és 167. pont]). A védelemhez való jog tiszteletben tartása közrendi jellegének hiányát illetően lásd: a Bensada Benallal ügyre vonatkozó indítványom (C-161/15, EU:C:2016:3, 60. és azt követő pontok, különösen a 93. pont).

62 Vagy, hogy megismételjem a Ruiz-Jarabo Colomer főtanácsnok által 1999. január 28-i Bizottság kontra AssiDomän Kraft Products és társai ügyre vonatkozó indítványában (C-310/97 P, EU:C:1999:36) használt „színes” kifejezést, a Bíróság a „rendetlenség” helyett az „igazságtalanságot” részesítette előnyben (1. pont).

116. Másodszor ítélezési gyakorlatában a Bíróság megjelölt egy helyzetet, amelyben a jogszerűség közrendi jellegű követelményeinek kell érvényesülniük a jogbiztonság követelményeivel (és a *ne ultra petita* elvhez kapcsolódó követelményekkel) szemben.

117. Arról az esetről van szó, amikor egy jogi aktust olyan szabálytalanság érint, amelynek súlyossága annyira nyilvánvaló, hogy azt az uniós jogrend nem tűrheti, így ezt a jogi aktust nem létezőnek kell nyilvánítani. Ilyen esetben a Bíróság elismerte, hogy az uniós bíróság jogosult annak megállapítására, hogy e jogi aktus nem vált ki semmilyen joghatást, még akkor is, ha az aktust a keresetindítási határidő lejártát követően támadták meg.⁶³ Noha a Bíróságnak még nem volt alkalma arra, hogy ezt kifejezetten kimondja, úgy kell tekinteni, hogy ilyen kivételes esetben a bíróság jogosult arra, hogy megállapítsa a megtámadott jogi aktus nemlétezését, a *ne ultra petita* elv alóli kivételként akár a felek kérelmein is túlterjeszkedve.

118. A Bíróság ugyanakkor kifejezetten kiemelte, hogy az uniós intézmények jogi aktusa nemlétezésének megállapításához kapcsolódó következmények súlya azt feltételezi, hogy a jogbiztonsághoz fűződő okokból e megállapítást az olyan teljesen szélsőséges helyzetekre tartják fenn,⁶⁴ amelyekben a szóban forgó jogi aktust különösen súlyos és nyilvánvaló hibák terhelik.⁶⁵

119. Az AssiDomän ügyben követett megközelítéssel ellentétben tehát a jogszerűség védelmének követelménye kizárólag ilyen szélsőséges esetekben indokolhatja, hogy az uniós bíróság túlléphesse a jogszerűségi vizsgálattal kapcsolatos feladatát korlátozó, többek között a jogi helyzetek stabilitásának tiszteletben tartására vonatkozó, a jelen indítvány 94–98. pontjában említett követelmény, illetve az intézményi egyensúly jelen indítvány 90. pontjában hivatkozott követelménye által előírt szabályok által rögzített határokat.

120. Márpedig a valamely címzetthez intézett határozatot érintő indokolási hiba megállapítása, még ha e hiba súlyos és adott esetben a megtámadott jogi aktus egészét érintő jogellenességet is jelent, álláspontom szerint az ezen aktus nemlétezésének megállapításához szükséges feltételek⁶⁶ hiányában akkor sem tartozhat azon szélsőséges helyzetek közé, amelyeket a Bíróság az említett korlátok átlépésének igazolására alkalmas helyzetként ismert el.

121. Vitathatatlan, hogy az általam a megsértett szabály közrendi jellegéhez kapcsolódása miatt „megerősítettnek” nevezett jogszerűségi követelmény igazolja az ilyen jogellenesség hivatalból történő megállapítását a bíróság részéről. E követelmény ugyanakkor álláspontom szerint nem indokolja azt, hogy a bíróság átléphesse hatásköre korlátait, amelyet konkrétan körülhatárol a felperes által kereseti kérelmében megjelölt bírói jogvédelem iránti kérelem, ily módon megkérdőjelezve a határozat azon részeinek a felperessel szemben beállt jogerejét, amelyek megtámadására nem került sor.

122. E tekintetben rá kell mutatni, hogy maga a kereset tárgyát képező határozat címzettje határozta meg a konkrét esetben a bírósági fellépés korlátait, amikor kérelmeiben megjelölte a bírói jogvédelem iránti igényének terjedelmét.

63 Lásd e tekintetben: 1987. február 26-i Consorzio Cooperative d’Abruzzo kontra Bizottság ítélet (15/85, EU:C:1987:111, 10. pont); 1994. június 15-i Bizottság kontra BASF és társai ítélet (C-137/92 P, EU:C:1994:247, 49. pont). Ezen elvek konkrét alkalmazása kapcsán lásd: 1969. december 10-i Bizottság kontra Franciaország ítélet (6/69 és 11/69, nem tették közzé, EU:C:1969:68, 11–13. pont), amelyben a Bíróság még a keresetindítási határidő lejártá után is elemezte a megtámadott jogi aktus esetleges nemlétezését.

64 1994. június 15-i Bizottság kontra BASF és társai ítélet (C-137/92 P, EU:C:1994:247, 50. pont).

65 Lásd többek között: 2016. október 11-i Bizottság kontra Olaszország ítélet (C-601/14, EU:C:2016:759, 33. pont, valamint az ott hivatkozott ítélezési gyakorlat).

66 Konkrétabban a jelen ügyben a nyilvánvalóság feltétele hiányzik, amit alátámaszt az a körülmény, hogy a BA nem jelölte meg ezt a hibát, és nem hivatkozott arra a Törvényszék elé terjesztett keresetében. A helyzet eltérő lenne abban az esetben, ha a jogi aktus egyáltalán nem rendelkezett volna indokolással; lásd e tekintetben: 1957. december 10-i Société des usines à tubes de la Sarre kontra Főhatóság ítélet (1/57 és 14/57, EU:C:1957:13, 220. o.).

123. Ebből a szempontból az, hogy a bíróság hivatalból figyelembe vett egy imperatív jogalapot, álláspontom szerint szintén nem igazolhatja e korlátoknak az eljárás során való módosítását. Egyrészt a jelen indítvány 95. pontjában felidézett ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy a bíróság nem rendelkezhet az eljárási határidőkkel. Másrészt az olyan jogalap, amelyet a felperes maga is előterjeszthetett volna, nem minősül olyan új körülménynek, amely igazolhatná kereseti kérelmeinek módosítását.⁶⁷ A fenti okok miatt a második lehetőség, amelyet a jelen indítvány 109. pontjában említettem, álláspontom szerint nem meggyőző.

124. E tekintetben rá kell mutatni, amint az kitűnik a jelen indítvány 45. pontjából, valamint a megtámadott ítélet 90. pontjából, hogy a kereseti kérelmek esetleges módosítására mindenféleképpen olyan szigorú alaki követelmények vonatkoznak, amelyeknek a Törvényszék megállapítása szerint a BA a jelen ügyben nem tett eleget.

125. Ebből következik, hogy álláspontom szerint a Törvényszék nem alkalmazta tévesen a jogot, amikor a vitatott határozat általa megállapított indokolási hibájából fakadó következmények érvényesítése során úgy ítélte meg, hogy hatáskörét korlátozzák a BA által a keresetlevelében előterjesztett kérelmek.

126. Vitathatatlan, hogy olyan, a jelen ügghöz hasonló esetben, amelyben a jogrend alapvető elvei ellentétben állnak egymással, és amelyben valamelyiknek a másikkal szemben kell érvényesülnie, egyetlen megoldás sem lesz teljesen kielégítő. Ily módon az AssiDomän ügyben a Bíróság által elfogadott megközelítés azt eredményezte, hogy a jogellenes, de jogerőssé vált határozat továbbra is joghatásokat váltott ki. Hasonló eredmény áll elő a jelen ügyben is: a vitatott határozat azon része, amely nem volt kereset tárgya, jogellenessége ellenére továbbra is joghatásokat vált ki. Ez az eredmény ugyanakkor az AssiDomän ügghöz hasonlóan nem más, mint a BA azon döntésének következménye, hogy nem támadja meg a vitatott határozat ezen részét.

127. Végül röviden elemezni kell még a BA által hivatkozott többi érvet, amelyek nem kérdőjelezhetik meg az általam javasolt megoldást.

128. Mindenekelőtt nem hiszem, hogy a Törvényszék által elfogadott megközelítés az egyenlő bánásmód elvének megsértésével járt. Nem kétséges ugyanis, hogy a BA nem volt ugyanabban a helyzetben, mint a többi, a vitatott határozatot megtámadó légi fuvarozó, amelyek tekintetében a Törvényszék e határozat teljes megsemmisítését mondta ki. A BA-tól eltérően ugyanis ezek mindegyike a vitatott határozat teljes megsemmisítését kérte kereseti kérelmeiben.

129. Ami ezt követően a nemzeti bíróságok előtt folyó, a Törvényszék által a megtámadott ítélet 39–42. pontjában említett kártérítési eljárásokat illeti, nem hiszem, hogy ezek bármilyen módon is igazolhatják azt, hogy az uniós bíróság *ultra petita* dönthessen. A felperes versenyellenes magatartása által okozott károk miatt fennálló polgári jogi felelősség esetleges megállapítása ugyanis főszabály szerint nem játszhat szerepet az uniós bíróságot az EUMSZ 263. cikk alapján megillető hatáskörök gyakorlása során.

130. Végül a BA azon, a jelen indítvány 77. pontjában említett érvére, amely a megfelelő igazságszolgáltatással kapcsolatos esetleges aggodalmakra vonatkozik, szintén nem lehet hivatkozni annak érdekében, hogy igazolják a bíróság hatáskörének korlátozása alóli, az *ultra petita* döntést lehetővé tévő kivételt. E tekintetben egyrészt, ha egy fél olyan kérelmeket terjeszt elő, amelyeket a keresetlevelében előadott jogalapok egyáltalán nem támasztanak alá, e kérelmeket egyszerűen elutasítják. Másrészt a kérelem tartalma (vagyis a kért megsemmisítés terjedelme) határozza meg a *petitumot*, függetlenül attól a kérdéstől, hogy a kérelmek alátámasztása érdekében előterjesztett

⁶⁷ Lásd a jelen indítvány 45. pontját, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

jogalapok megalapozottak-e, vagy sem. Ily módon, még ha a megsemmisítés iránti kérelem alátámasztása érdekében előterjesztett jogalapok nem is megalapozottak, a bíróság a *petitum* korlátai között megsemmisítheti a megtámadott jogi aktust, ha hivatalból olyan imperatív jogalapot vesz figyelembe, amely a szóban forgó jogi aktus megsemmisítését vonja maga után.

131. Ebből következik, hogy álláspontom szerint a BA első jogalapját el kell utasítani.

C. A második, a Charta 47. pontjában előírt hatékony bírói jogvédelem elvének megsértésére alapított jogalapról

1. A felek érvelésének rövid összefoglalása

132. Második jogalapjával a BA előadja, hogy még ha azt is kellene megállapítani, hogy a Törvényszék nem alkalmazta tévesen a jogot, amikor a *ne ultra petita* elvre hivatkozott, akkor is mindenféleképpen megsértette a hierarchiában magasabban álló, a Charta 47. cikke által biztosított hatékony bírói jogvédelem elvét, amikor a megsemmisítés terjedelmét a keresetlevélben megfogalmazott kérelmekre korlátozta.

133. A BA szerint mind az Emberi Jogok Európai Bírósága,⁶⁸ mind pedig az Európai Bíróság⁶⁹ ítélkezési gyakorlatából az tűnik ki, hogy az említett elv a Bizottság versenyszabályokkal ellentétes magatartásokat szankcionáló határozatának jogi és ténybeli szempontból korlátlan és teljes felülvizsgálatát követeli meg. E felülvizsgálatnak magában kell foglalnia az e határozat megsemmisítésére irányuló jogkört is.

134. A BA megjegyzi, hogy a megtámadott ítéletben a Törvényszék a vitatott határozatot érintő következetlenségek fennállását állapította meg, és elismerte, hogy e következetlenségek sértették a védelemhez való jogát, és megakadályozták a bíróságot felülvizsgálati jogköre gyakorlásában. A Törvényszék azonban elmulasztotta levonni e megállapításokból a szükséges következtetéseket a megtámadott ítélet rendelkező részében. Ezen eljárásával megsértette a hatékony bírói jogvédelem elvét. E következetlenségek különösen súlyos problémákat eredményeznek a vitatott határozatban szereplő megállapításokhoz kapcsolódó nemzeti kártérítési eljárások során.

135. A Bizottság állítása szerint a BA második jogalapja megalapozatlan.

2. Elemzés

136. A Bíróság kimondta, hogy a Szerződésben előírt, a versenyellenes magatartásokat szankcionáló bizottsági határozatok felett gyakorolt bírói felülvizsgálat – amely az EUMSZ 263. cikkben előírt jogszertési vizsgálatból áll, kiegészítve az 1/2003/EK rendelet⁷⁰ 31. cikkében foglalt, a bíróság összegére vonatkozó korlátlan felülvizsgálati jogkörrel – nem sérti a Charta 47. cikkében szereplő hatékony bírói jogvédelem elvére vonatkozó követelményeket.⁷¹

68 EJE, 2011. szeptember 27., Menarini Diagnostics Srl kontra Olaszország ítélet (43509/08. sz.).

69 2011. december 8-i Chalkor kontra Bizottság ítélet (C-386/10 P, EU:C:2011:815); 2011. december 8-i KME Germany és társai kontra Bizottság ítélet (C-389/10 P, EU:C:2011:816).

70 Az [EUMSZ 101. és EUMSZ 102. cikkben] meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló, 2002. december 16-i tanácsi rendelet (HL 2003. L 1., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 205. o.).

71 2011. december 8-i Chalkor kontra Bizottság ítélet (C-386/10 P, EU:C:2011:815, 67. pont); 2012. november 6-i Otis és társai ítélet (C-199/11, EU:C:2012:684, 63. pont).

137. Rámutatott ugyanakkor, hogy ez az elv azt feltételezi, hogy az uniós bíróság a bizottsági határozat felett mind jogi, mind pedig ténybeli szempontból korlátlan és teljes felülvizsgálatot gyakorol, és jogosult többek között e határozatot megsemmisíteni.⁷²

138. Ugyanebben az összefüggésben a Bíróság arra is rámutatott, hogy az uniós bíróságok előtti eljárás kontradiktórius, valamint hogy az imperatív jogalapok kivételével, amelyeket – úgymint a megtámadott határozat indokolásának hiányát – a bíróságnak hivatalból kell megvizsgálnia, a felperesnek kell felhoznia a megtámadott határozattal szembeni jogalapokat, és neki kell bizonyítékokat előterjesztenie e jogalapok alátámasztása érdekében.⁷³

139. A Bíróság ezenkívül kimondta, hogy az egész megtámadott határozat hivatalból való felülvizsgálatának hiánya nem sérti a hatékony bírói jogvédelem elvét. Ezen elv tiszteletben tartásához ugyanis nem nélkülözhetetlen az, hogy az uniós bíróság – amely ugyan köteles megválaszolni a felhozott jogalapokat, és mind jogi, mind pedig ténybeli szempontból felülvizsgálatot gyakorolni – köteles legyen hivatalból újból megvizsgálni az ügy összes iratát.⁷⁴

140. Végül a Bíróság ítélezési gyakorlatából az is kitűnik, hogy a hatékony bírói jogvédelemhez való jogot egyáltalán nem érinti a jogbiztonság követelményének, illetve az igazságszolgáltatás során mindennemű hátrányos megkülönböztetés, illetve önkényes bánásmód elkerülése szükségességének megfelelő eljárási határidőkre vonatkozó uniós szabályozások szigorú alkalmazása.⁷⁵ Az említett jogbiztonsági okok ugyanis azt igazolják, hogy a keresetindítási határidő a bírósághoz forduláshoz való jog szerves részét képező korlátozásnak minősül.⁷⁶

141. Márpedig a fent felidézett ítélezési gyakorlatból az tűnik ki, hogy bár a Charta 47. cikke által garantált hatékony bírói jogvédelem elve megköveteli, hogy a versenyellenes magatartásokat szankcionáló bizottsági határozatok – amelyek jogszerűségét az uniós bíróság előtt vitatják – felett gyakorolt bírósági felülvizsgálat mind jogi, mind pedig ténybeli szempontból korlátlan és teljes legyen, e bírósági felülvizsgálat hatékonysága nem zárja ki azt, hogy annak gyakorlását bizonyos különböző elvi követelményeknek megfelelő eljárási szabályok határolják körül.

142. Ily módon egyrészt kitűnik az uniós bíróságok előtt folyó eljárás kontradiktórius jellegéből, valamint abból, hogy a Charta 47. cikkében garantált jog tiszteletben tartásához nem elengedhetetlen a megtámadott határozat egészének hivatalból történő felülvizsgálata, hogy az uniós joggal összeegyeztethető egy olyan, a rendelkezési elvre alapított bírósági felülvizsgálati rendszer, amelyben a felekre hárul a jogvita tárgyának meghatározása, anélkül hogy a bíróság túlterjeszkedhetne az ezek által meghatározott korlátokon. Nem ellentétes tehát a hatékony bírói jogvédelem elvével, hogy az uniós bíróság által elvégzendő korlátlan és teljes felülvizsgálatot, amely tartalmazza a megtámadott határozat megsemmisítésére irányuló jogkört, korlátozzák a felek kereseti kérelmeiben megfogalmazott kérelmek.

72 2011. december 8-i Chalkor kontra Bizottság ítélet (C-386/10 P, EU:C:2011:815, 67. pont); 2011. december 8-i KME Germany és társai kontra Bizottság ítélet (C-389/10 P, EU:C:2011:816, 133. és 136. pont).

73 2011. december 8-i Chalkor kontra Bizottság ítélet (C-386/10 P, EU:C:2011:815, 64. pont); 2011. december 8-i KME Germany és társai kontra Bizottság ítélet (C-389/10 P, EU:C:2011:816, 131. pont). Lásd továbbá: 2012. november 6-i Otis és társai ítélet (C-199/11, EU:C:2012:684, 61. pont).

74 2011. december 8-i Chalkor kontra Bizottság ítélet (C-386/10 P, EU:C:2011:815, 66. pont).

75 2010. október 22-i Seacid kontra Parlament és Tanács végzés (C-266/10 P, EU:C:2010:629, 30. pont, valamint az ott hivatkozott ítélezési gyakorlat).

76 Lásd ebben az értelemben: 2013. szeptember 12-i Ellinika Nafpigeia és 2. Hoern kontra Bizottság végzés (C-616/12, nem tették közzé, EU:C:2013:884, 31. pont).

143. Másrészt, mivel a hatékony bírói jogvédelemhez való jogot nem érinti a keresetindítási határidőkre vonatkozó szabályok szigorú alkalmazása, e jog tiszteletben tartása egyáltalán nem vonja maga után azt, hogy annak érdekében, hogy garantálja a felek részére a bírói jogvédelem hatékonyságát, az uniós bíróságnak az említett szabályok alóli kivételként⁷⁷ ki kellene terjesztenie a felek kérelmeinek hatályát kereseti kérelmeiken túlra, ezáltal az elé terjesztett ügyet meghaladóan kiszélesítve felülvizsgálatának körét, még abban az esetben sem, ha az említett bíróság hivatalból figyelembe vesz egy imperatív jogalapot, és/vagy megállapítja a védelemhez való jog megsértését.

144. Ebből következik, hogy a jelen ügyben a hatékony bírói jogvédelem elvének tiszteletben tartása nem követelte meg azt, hogy a Törvényszék terjeszkedjen túl a BA kereseti kérelmein, tehát a BA második jogalapját el kell utasítani.

145. E körülmények között úgy vélem, hogy a BA egész fellebbezését el kell utasítani.

V. A költségekről

146. A Bíróság eljárási szabályzata 184. cikkének (2) bekezdése értelmében, ha a fellebbezés megalapozatlan, a Bíróság határoz a költségekről. Ugyanezen szabályzat 138. cikkének (1) bekezdése, amelyet e szabályzat 184. cikkének (1) bekezdése értelmében a fellebbezési eljárásban is alkalmazni kell, akként rendelkezik, hogy a Bíróság a peresztes felet kötelezi a költségek viselésére, ha a pernyertes fél ezt kérte.

147. Amennyiben a Bíróság elfogadja a BA fellebbezésével kapcsolatos értékelésemet, a BA peresztes lesz. Azt javaslom, hogy a Bíróság a Bizottság kérelmének megfelelően kötelezze a BA-t a jelen fellebbezés költségeinek viselésére.

VI. Véggöveztetések

148. A fenti megfontolásokra tekintettel azt javaslom, hogy a Bíróság a következőképpen határozzon:

- a fellebbezést utasítsa el;
- a British Airways plc-t kötelezze a költségek viselésére.

⁷⁷ Lásd a jelen indítvány 43. és 98. pontját.